

Denizli’de Bir Konak: “Konyalıoğlu Evi’nde Dünden Bugüne Meydana Gelen Değişimler”

A Mansion in Denizli: "The Architectural Renavations İn Konyalıoğlu Mansion From Past to Present"

Murat DAĞDELEN* - Merve ÇETİN DAĞDELEN**

Özet

Yaşamın idame ettirilmesinin en önemli noktalarından bir tanesi de, insanların temel gereksinimlerini giderdiği evler olmuştur. Geleneksel Türk evlerine bakıldığında, bu evlerin bir yaşam şekli içerisinde şekillendiğini görmekteyiz. Türk evleri, farklı coğrafi özelliklere ve bu özelliklere bağlı farklı kültür yapısına neden olabildiği gibi genel yaşayış itibarıyla de ortak özellikler göstermiştir. Bu özellikler bizlere geçmişten kalan bir miras olarak da değerlendirilebilir. Denizli ili konut mimarisi hakkında yapılan bu araştırma, bölgedeki yaşam ve mimari olgularının dünden bugüne bir miras olarak geldiğini ve bu mirasa ne kadar sadık kalındığını gözler önüne sermektedir.

Türk kültürüne çok önemli katkı sağlayan Denizli’deki Osmanlı İmparatorluğu Dönemi’ne ait olan Türk evleri, dönemin özelliklerini yansıması açısından önemlidir. Dolayısıyla çalışmada Osmanlı Dönemi Türk evlerinin değişimle birlikte bozulmaya yüz tutması, terk edilmesi ve korumasız bir şekilde çağdaş yapılaşmanın içerisinde silinmesi, bazı kurumların devreye girmesiyle engellenmiş ve projelendirilip restore edilmiştir. Konyalıoğlu Evi de buna örnektir. Yıkılma noktasında iken bu ev Denizli Valiliği İl Özel İdaresi tarafından restore edilip ayakta tutulmuş ve daha sonra mülkiyeti Denizli Büyükşehir Belediyesine verilmiş olup, günümüzde ise Denizli Konağı restorantı olarak hizmet vermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Türk Evleri, Denizli Konağı, Restorasyon, Proje, Denizli.*

Abstract

One of the most important point’s is in human life the maintenance of the life that has been the basic needs of people go home. Architecture of Turkish houses vary according to geographical features, regional cultures and ways of life at regional people. However they have many common features. These properties can also be considered as a legacy of the past to us. This research about the residential architecture at Denizli proume shows us that regional life and architecture are the heritage of history and how this heritage has been is named until present today.

Turkish houses belonging to Ottoman period were let to destruction by natural elements and can temporary urbanization, but recently some institutions action and tultilled projects at restoration at these houses. And this paper research documents the restoration process at Konyalıoğlu mansion. Denizli providing significant contributions to Turkish culture, it is important to reflect the of the period. Konyalıoğlu mansion was at the point at destruction, when Denizli Metropolitan Municipality restored this mansion and tack the property at the mansion. And now, Konyalıoğlu mansion serves as Denizli Konağı Restourant.

Keywords: *Turkish Houses, Denizli mansion, Restoration, Project, Denizli.*

Anadolu Türk Konut mimarisinde evler çoğunlukla iki katlıdır. Katların önemi, alt ve üste göre değişmektedir. Alt katlar ikinci dereceden işlerin görüldüğü bölümleri içerir. Bu mekânlar ev planlarının belirlenmesinde birinci derecede rol oynamazlar. Evlerin asıl oturulan yerleri üst katlarıdır. Misafirlerin kabul edildiği başoda da burada yer alır(Sayan, 1987:99).

* Arş.Gör., Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü.

** Arş.Gör., Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Konyalıoğlu evi 19 yy.'a tarihlendirilmiş olup, Denizli'nin geçmiş dönemlerdeki köklü ailelerinden biri olan Konyalıoğlu ailesine ait bir ev iken, 2009 yılında Denizli İl Özel İdaresi tarafından kamulaştırılarak restore edilmiş, 2010 yılında imzalanan protokolle Aydın Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararıyla Denizli Belediyesi'ne devredilmiştir. Aynı yıl içerisinde tarihi dokusuna uygun olarak tefrişatı tamamlanan Konyalıoğlu Evi, 2010 yılı sonunda hizmete girmiştir. Günümüzde kafe ve restoran olarak Beltaş A.Ş. tarafından işletilmekte ve Denizli Büyükşehir Belediyesi hizmet vermektedir. Aynı zamanda "Mavi Ev" olarak bilinmektedir(Kahveci,2007:1).

Denizli Konaklarından biri olan Konyalıoğlu evi, Denizli ilinin merkezinde Değirmenönü Mahallesi'nde yer alan Osmanlı geleneğini devam ettiren ahşap-kargir malzemeli bir Türk evidir. Yapı, iki katlı dikdörtgen planlı avlulu bir yapıdır. Beden duvarları kerpiç malzeme ile inşa edilmiştir. Üst kat sofası 9 ahşap direk avluya açılmaktadır. Direkler arası bursa kemerine benzer bir formdadır. Her iki katta da sofaya açılan üçer oda mevcuttur. Yapının sofası, ön cephesinde dışa dikdörtgen şeklinde bir çıkma yapmaktadır. Yapıların kapılarında, tavanlarında ve içinde yer alan dolaplarında ahşap süslemeler oldukça dikkat çekicidir. Pencereleri dikdörtgen formlu ve sadedir. Osmanlı Dönemi mimari özelliklerini yansıtan yapı kırma çatılı ve alaturka kiremitle örtülüdür.

Yapının bahçe sınırlarını kerpiç duvar belirliyor. Evin zemin katının yola cephe olan kuzey duvarı ve bahçeye bakan batı duvarı ahşap direk ve ahşap hatıllarla desteklenmiş yığma kerpiç olup, bahçe içinde kalan güney ve doğu duvarları ise ahşap direkler arası bağdadi sıvalıdır. Kuzey batıdaki oda başlangıçta kuzey cephesine cumba yapılmıştır. Avlunun karşı tarafında bahçede tek katlı Denizli mutfak evi yapısı yer almaktadır. Ancak mutfak kısmı harap halde olduğundan, çatısının ise tamamının kerpiç yığma duvarlarının önemli bir bölümü eskimiştir. Restorasyon sonrası mutfak aynı yerinde yer almaktadır. Yapının orijinal tuvaleti avluda yer almakta olup ancak yıkıldığını görmekteyiz. Avlunun kuzey kısmında artezyen suyu ve küçük bir arık olduğunu düşündüren izler bulunmaktadır.

Geleneksel Türk konut mimarisindeki sofanın işlevi bütünüyle burada görülmektedir. Sofa, odalar içerisinde ana mekân özelliği yanı sıra, aile açısından da ortak kullanım alanı içerisinde değerlendirilir. Bu anlamda sofanın evin ana mekânı olarak görülür(Sayan,2009:162).

Sofa bahçe yönünde açılmaktadır. Sofanın bahçeye kısmında olduğu görülmektedir. Bütün odaların pencereleri sofaya açılan pencerelerinden, ahşap direklerin taşıdığı bir çatısı bulunmaktadır. Ahşap direklerin altı ahşap korkuluklarla, üstü ise bursa kemeriyle bağlanmıştır. Sofanın bir tarafında yer alan odalar bağdadi tekniğinde yapılmıştır. Odalara sofadan girilmektedir. Yan odalar orta odaya göre daha geniş yapılmıştır. İki katın plan şeması aynı olsa da odaların yüksekliğinden ve oda kapılarındaki, tavadaki işlemlerden yaşama katı olduğu alenen anlaşılmaktadır. Giriş katının odalarına bahçe kotundaki sofadan girilmektedir. Odaların iki duvarı boyunca dolaplar yer almaktadır. Dolapların birleştiği köşeye yunmalık¹ yapılmış, diğer kısımlar ise yüklük olarak kullanılmıştır. Odanın sofa tarafında iki tane giyotin pencere yer almaktadır. Yunmalık dışında evde ayrı bir banyo yapılmamıştır.

Yapının sofasının tavanı çıtalardan kareler şeklinde oluşmaktadır. Baş odanın tavan kaplamasında çıtalardan oluşan karelerin arasına çiçek motiflerinin baskısı bulunmaktadır. Giriş katının tavan kaplaması ahşap kaplama olup üst katta ise duvarla tavan bağdadi kuşakla birleşmektedir. Küçük çıtalarla çıtakari tekniğiyle yapılmış olan tavan kaplamasında çıtalardan oluşan karelerin arası baskı boyama tekniğiyle çiçek motifleriyle doldurulmuştur.

¹ Geleneksel Türk evlerinde odanın içinde dolap biçimindeki yıkanma yeri.

Evin giriş kısmına göre sol cephesinde ocaklar yer almakta olup, bu nedenle bu cephe kerpiçten yapılmıştır. Ocağın iki tarafında da duvar içine gömülmüş dolaplar yer almaktadır. Bu dolapların şekli bütün odalarda aynı yapılmıştır ve üç kısımdan oluşmaktadır. Dolapların st kısmında ahşap oymalarla süslenmiş bir raf bulunmaktadır. Orta kısımlarında çift kanatlı dolap olarak kullanılmaktadır. Alt kısımlarında ise dolap içinden kilitlenen bir çekmece yer almaktadır.

Dolaplar ve kapılar yöresel oyma işçilikleri ile dikkat çekmektedir. Kapıların açıldığı duvar boydan boya dolap ile kaplanmıştır. Birinci katın bütün dolapları işlemeli yapılmış olup, başodanın kapısı üzerindeki ta ile diğer kapılardan farklı kılınmış. Bu durum, ta kapının daha yüksek görünmesini sağlamıştır. Odaların önemlerine göre kapıların üzerindeki işlemeleri ise farklılıklar dikkat çekmektedir.

Yapıda restorasyon öncesi eskime oranı çok fazla değildir. Tavanlarda küçük de olsa deformasyonlar görülmektedir. Ayaktaki pencere korkulukları, üst kat pencerelerindekiler ve merdiven korkulukları birbirinden farklı olup zaman içinde yenileri ile değiştirildikleri anlaşılmaktadır. Özellikle hayat korkuluklarını taşıyan desteklerin üst başlıkları farklılıklar göstermektedir. Pencere korkuluğunun oymalı olan başlığının asıl tarihi model olduğunu görmekteyiz.

Yapının kapı ve pencereleri, başodanın kapısı, merdivenlerden çıkınca sofanın kuzeyinde yer almaktadır. Kapının üstünde ta bulunup ve çevresinde ise geniş bir pervaz yer almaktadır. Yapıya girişte sofanın kuzeyinde orta odanın giyotin penceresi² görülmektedir. Odaların pencereleri bahçeye bakmakta olup, sadece alt kat pencereleri yol tarafına(kuzeye) bakmaktadır. Odanın pencere sayısı artırılarak yapının daha fazla ışık alması amaçlanmıştır. En fazla ışık alan bu oda mescit olarak kullanılmıştır. Yol tarafına bakan pencereler, aşağıdan yukarı sürmeli yapılmıştır. Üst katın pencereleri önünde ise ahşap parmaklıklar yer almaktadır. Pencerelerin malzemesi ahşaptır. Pencerelerin altından ve üstünden hatıl geçmektedir. Pencerenin ykseklėi ise üst sınırı belirlemektedir. Odaların kapıları, odaların önemlerini dışarıdan vurgulamaktadır. Alt katın odaları sade tahtalardan yapılmış, üst katta yan odaların kapıları odalar ile birbirine açılı bir şekilde odaya açılıyor. Kapıların, sofa tarafında kalan yüzleri oymalı yapılmıştır.

Değerlendirme ve Sonuç:

Konyalıoğlu Evi için tüm yapılmış olan onarımlar Aydın Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun toplantı sonucunda kurul üyelerinin restorasyon onayı alındıktan sonra yapının restore edilme yoluna gidildiği görülmektedir(Aydın Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu,2007:1). Yapının çatısında yapılan incelemeler sonucunda, ağır hasarlı olması sebebiyle çatının tamamının yapıldığı tespit edilmiştir. Kapıların ve dolapların eski hallerine bakılıp, orta derecede eskimiş olduğu görülmüş, özel el oyması işçilikleri nedeniyle kapakları menteşelerinden çıkarılıp yerinde bakımı yapıldıktan sonra eski yerlerinde kullanılabilir hale getirildiği grlmştir. Restorasyon ekibi tarafından kapıların temizlenip bakımı yapıldıktan sonra pervazları yenilenerek yeniden kullanılması sağlanmıştır. Döşemeler ve sedirlerin hasarlı olması ve aslına uygun olmayan tadilatlar yapılmasından dolayı döşemelerin aslına uygun ahşaplarla yenilenmesi grlmştir. Tavanlardaki taşıyıcı sistemin büyük ölçüde sağlam olması nedeniyle üstteki ızgarasının onarılıp, tavan tahtalarının eğrilikleri de düzeltilip, eskiyen ıtalarının da değiştirilip tamir edildiği tespitine varılmıştır(Kahveci,2007:2).

Cam ve pencerelerin restorasyonu ise, ısı yalıtımlı cam ve doğrama yapılarak, tüm pencere doğramalarının yenilendiği, çok eskiyen pervazların da yenilendiği, eksilen korkuluk

² Giyotin Pencere: Düşey sürme penceredir.

ve küpeştelere³ karşılaştırma sonucunda aslına uygun olarak yapıldığı görülmektedir. Ekibin, taşıyıcı sistemde yer alan çürüyen direkleri söküp yenilemek yerine, bu direklerin bazılarının yanlarına bir tane direk dikilip çiftlenerek sağlamlaştırılarak hem onarım ilkelerine uygunluğu açısından hem de yapının özgünlüğünü korumak adına doğru bir adım olarak değerlendirmek gerekir. Bunun yanı sıra bahsettiğimiz durumla bağlantılı olarak, ahşap direklerin çok kuru ve birkaç yıl beklemiş karaçam veya yıkılan tarihi yapılardan çıkan tomruklarla yapılması, aslına uygun bir çalışma olmuştur(Kahveci,2007:3).

Ayrıca temel çevresindeki yerler açılarak temel duvarlarına takviye yapılması, bazı bölümlerde yapının zamanla oturma yaparak, zemin kotunun alçaldığı noktalarda taş temel duvarlarını yükseltilecek tamir edilmesi eski kotuna getirilip düzeltilmiştir. Bahçeye ön yoldan girişte sola gelen yani yapının kuzeyindeki bahçe duvarındaki nişlerin düzenlenmesi ve panolar için kullanılması üzerine de kısa bir saçakla korunması sağlanmıştır. Dolayısıyla bahçenin tamamı, özellikle duvar kenarları taşınabilir panolarla sergi yapmaya uygun olması amaçlanmıştır(Kahveci:2007:3).

Konyalıoğlu Evi'nin kapalı kısımları daha çok sosyal ve kültürel amaçlı olarak kullanılmak üzere çalışma odaları, sergi, arşiv ve depo amaçlı kullanılmak üzere yapılmıştır. Ancak günümüzde kafe ve restoran olarak kullanıldığından farklı işlevde bir mekân düzenlemesi içine girilmiştir(Kahveci,2007:3).

Elektrik tesisatının mümkün olduğunca ana yapıya dokunmadan süpürgelik altı, kapı kasa kenarları ve pervaz altlarından doluşturılarak düşünülmesine karşın, gerek klimalar ve ses sistemlerinin gerekse elektrik tesisatının yapıya zarar vermesinin önüne geçilmediğini, ahşap malzemeye çakılan çivilerin zararlarını da yadsımamak gerekir. Bu durum haricinde yapılan tüm onarımlarla Konyalıoğlu Evi'nin günümüzde var olması için imkân tanınmıştır.

Kaynakça

- Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal Daire Başkanlığı (2007). *“Konyalıoğlu Evi Rölöve ve Restorasyon, Restitüsyon Raporu”*, Denizli.
- İnceoğlu, Necati (1986). *“Denizli Evleri”*, İst., sayı 47.
- İnceoğlu, Necati (2004). *Geleneksel Türk Mimarisi Denizli*, Tasarım, İst., s.20.
- İnceoğlu, Necati(1988). *“Denizli Evleri ve Kent Dokusu”*, *Türk Kültür Tarihinde Denizli Sempozyumu*, Tasarım, Denizli, s. 292-294.
- Kahveci, Hülya (2007) *“T.C Denizli Valiliği Konyalıoğlu Evi(Mavi Ev) Rölöve ve Restitüsyon Raporu”*, Denizli.
- Küçük R.-Küçük Bahittin (2006). ”Denizli’de Geleneksel Yaşamın Geleneksel Mimariye Etkileri ‘Fındık Sokak Örneği””, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler II*,(6-8 Eylül 2006 Denizli), s.238.
- Marım R. Ebru (2000). Eski Denizli Evleri Denizli Geleneksel Konut Mimarisi'nin Şehrin Gelişimi ve Değişimiyle Oluşan Yeni Yapısı, (Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) , İstanbul.
- Çolakoğlu Ö-Erdem H. (2006).”Geleneksel Denizli Evlerinin Dekorasyonu’nda Kapı ve Pencerelerin İncelenmesi”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler II*, (6-8 Eylül 2006 Denizli), s. 229.

³ Küpeşte: Merdiven, balkon ve teraslarda, alüminyum veya benzeri metallere yapılan korkuluk sistemlerine denir.

Sayan, Yüksel (1997). *Uřak Evleri*, Kùltür Bakanlığı Yayınevi, Ankara, s.23.

Sayan, Yüksel (2009).*Sivrihisar Evleri*, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yay. , İzmir, s. 162.

T.C Kùltür ve Turizm Bakanlığı Aydın Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (2007). *Konyalıoğlu Evi Karar*, Aydın.